

**Gemeente
Amsterdam**

Archeologisch bureauonderzoek

Bestemmingsplangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden

BO 16-067 Amsterdam 2016
Monumenten en Archeologie

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting.....	4
Inleiding	5
1 Basisgegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen.....	7
2.2 Rijk.....	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam.....	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	10
3.1 Geomorfologie en bodem algemeen	10
3.2 Historie algemeen	10
3.3 Historisch-topografische inventarisatie	11
3.3.1 IJ	11
3.3.2 Bedijking	12
3.3.3 Oostelijk havengebied.....	13
3.3.4 Woongebied.....	14
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied.....	16
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart	16
3.4.2 Bodemopbouw.....	18
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	18
4 Archeologische verwachtingskaart	19
5 Archeologische beleidskaart.....	21
6 Conclusie	23
7 Bronnen.....	24
Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema	25

Samenvatting

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van Stadsdeel Oost een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden, stadsdeel Oost. Dit onderzoek is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in deze gebieden aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouw- en aanlegwerkzaamheden.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van het plangebied. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 19) worden drie zones onderscheiden. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt drie zones (p. 21). Hiervoor is gespecificeerd in welke gevallen archeologisch vervolgonderzoek nodig is bij planontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Monumenten en Archeologie heeft in opdracht van stadsdeel Zuidoost een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor bestemmingsplangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden, stadsdeel Oost. Het plangebied wordt begrensd door de Ertshaven, Entrepothaven en Dijkgracht. Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied en omgeving. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2) en een landschappelijke, historische en archeologische analyse van het plangebied (hoofdstuk 3) aan de orde. Hieruit volgt een archeologische verwachtingskaart (hoofdstuk 4), gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt in welke gevallen archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

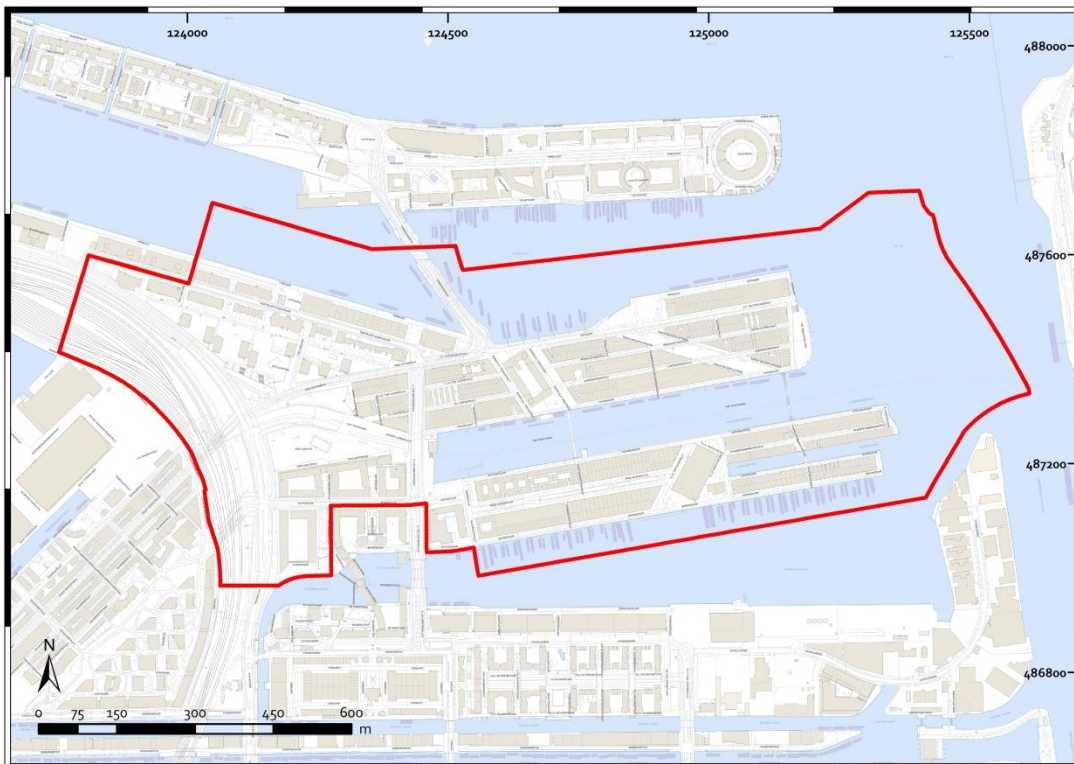
1 Basisgegevens

Opdrachtgever

Opdrachtgever	Stadsdeel Oost
Contactpersoon	C. van der Velde
Adres	Postbus 94801
Postcode / plaats	1090 GV Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland
Plaats	Amsterdam
Stadsdeel	Oost
ARCHIS onderzoeksnummer	4006108100

1 Het onderzoeksgebied (rood omlijnd)

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk onder andere de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

In 1992 hebben de Europese ministers van Cultuur het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Deze culturele overeenkomst had tot doel om meer bewustzijn van het Europese erfgoed te creëren en in het bijzonder het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beter in stand te houden.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ De Erfgoedwet bevat een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zogenaamde meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben.

---

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

² Artikel 5.10, tweede lid, Erfgoedwet 2016

³ Provincie Noord-Holland, 2010.

Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die Monumenten en Archeologie heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de- of 20ste-eeuwse ophogingen (Appendix: Beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwingreep

---

⁴ Monumenten en Archeologie, 2005.

onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem algemeen

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v.Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld 2 à 3 m - NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aan de noordzijde van het IJ, in Waterland, begon deze ontwikkeling al in de 10de eeuw. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

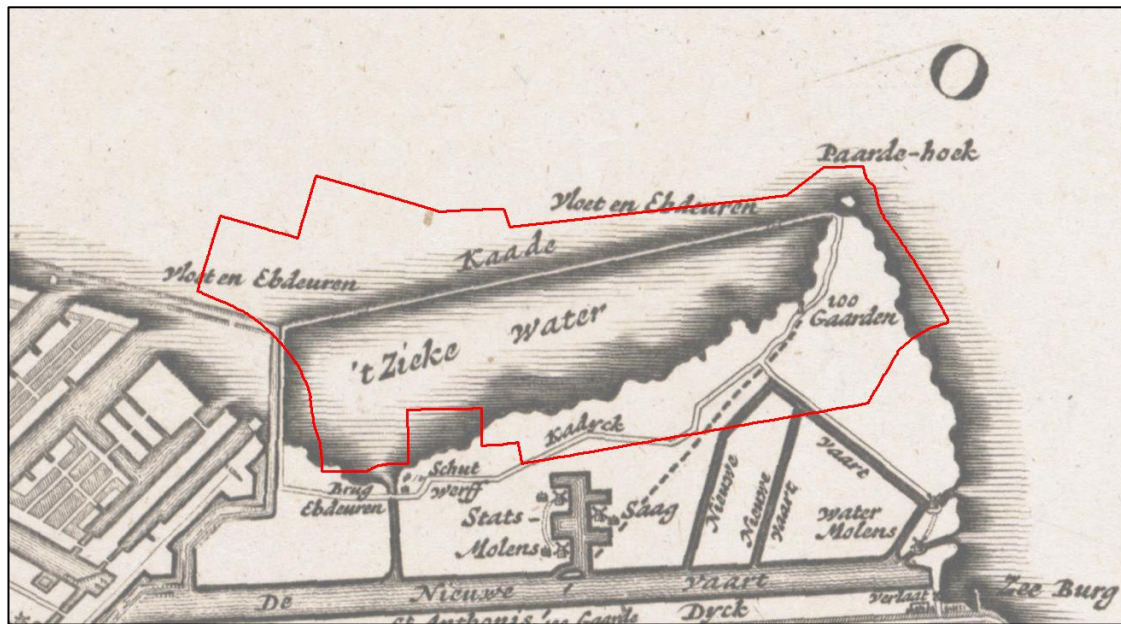
3.2 Historie algemeen

De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan dankzij recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin terug tot het late Neolithicum (ca. 2400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen. De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen in de 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekafe en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze wordt gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ. Daarnaast wordt door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied ingezet op verdichting van de stad.

via de Zuiderzee.⁵ Vanaf de middeleeuwen, maar vooral vanaf het einde van de 16de eeuw, was het IJ dan ook een druk kruispunt van schepen. Het belang van de vaarroute wordt onder meer geïllustreerd door de kaart van Noord-Holland van Beeldsnijder uit 1575 (afb. 2). Hierop staat in de noordoosthoek van het plangebied een zone met *wracken* aangegeven. Deze waren enkele jaren eerder door de Geuzen afgezonken om de haven van Amsterdam te blokkeren. Drie jaar na vervaardiging van de kaart werden de wrakken door de cartograaf zelf gelicht.⁶

3 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Drogenham, ca. 1700 (SAA).

3.3.2 Bedijking

De grootschalige ontginning van het Hollandse veenlandschap gedurende de late middeleeuwen leidde tot een continu proces van bodemdaling (3.1). Hierdoor kreeg de zee vrij spel.⁷ Om landverlies tegen te gaan gaven de graven van Holland in het begin van de 13de eeuw opdracht tot de aanleg van een zeedijk langs de gehele kust van het IJ. Aan de zuidzijde werd de kustwering gevormd door een aangesloten lint van zeedijken waartoe ook de Zeeburgerdijk (St. Anthonisdijk) behoorde. Het land dat buitendijks kwam te liggen, functioneerde voortaan als extra golfbreker ter bescherming van de binnendijks gelegen landerijen. In 1401 verleende de ambachtsheer van Nieuwer Amstel toestemming om het voorland van de Zeeburgerdijk te beschermen met een lage zomerdijk. Bij lage waterstanden hield deze het voorland droog, waardoor het een deel van het jaar gebruikt kon worden als weiland (afb. 3).⁸

Bij de vierde stadsuitleg in het derde kwart van de 17de eeuw werden de Oostelijke Eilanden Kattenburg, Wittenburg en Oostenburg aangelegd. Aan de IJ-zijde van de eilanden werd

⁵ Schmall 1987, 68

⁶ Hofman 1978, 26-27

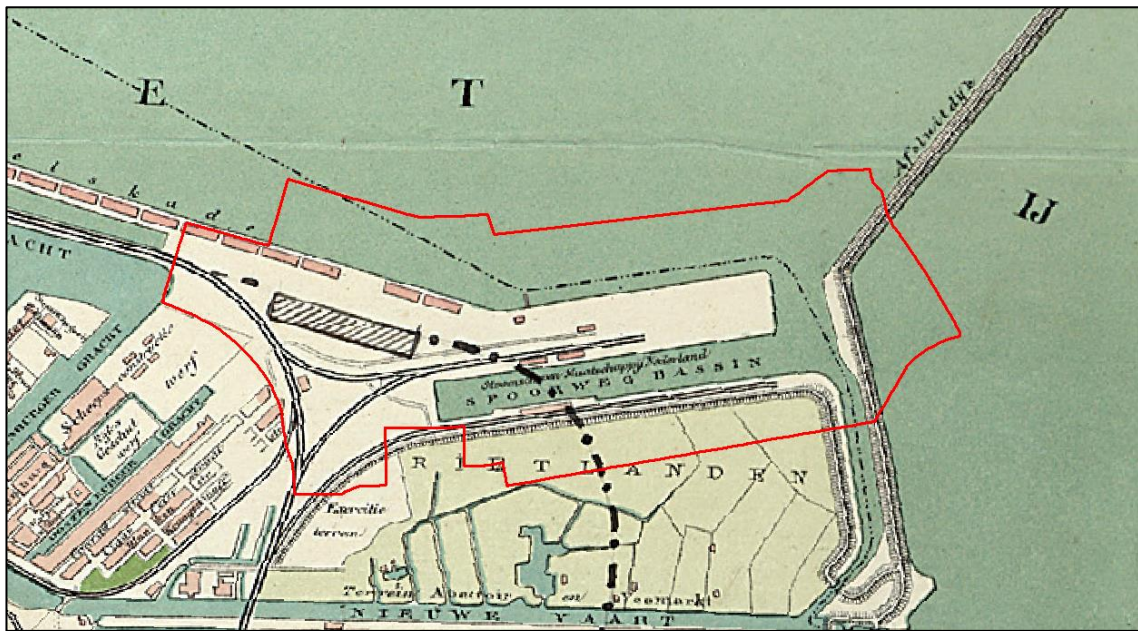
⁷ Borger 1987, 17

⁸ Heijdra 2000, 9

westzijde van het plangebied kreeg het Oostelijk Havengebied aansluiting met het treinverkeer van en naar het in 1889 voltooide Centraal Station (afb. 5, 6).

Met de voltooiing van het Merwedekanaal in 1892, vanaf 1952 onderdeel van het Amsterdam-Rijnkanaal, verbeterde ook de scheepvaartverbinding met de grote rivieren en het Duitse achterland. Bij de aanleg van het kanaal werden de afsluitdijk tussen Binnen- en Buiten-IJ afgegraven en vervangen door de meer oostwaarts gelegen Zuider IJ-dijk (afb. 6).¹¹

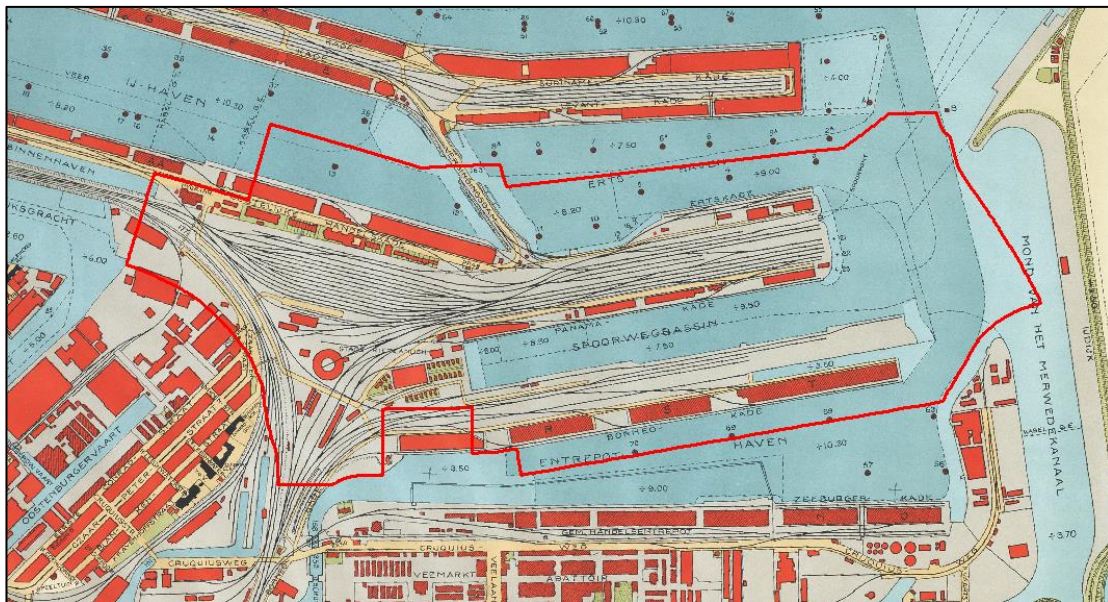

5 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Publieke Werken, 1881 (SAA).

3.3.4 Woongebied

Halverwege de 20ste eeuw verplaatste de Amsterdamse haven naar het Noordzeekanaalgebied en bleef het plangebied vooral in gebruik als industriegebied. In 1982 besloot de gemeente het Oostelijk Havengebied in hoofdzaak een woonbestemming te geven en begon de herinrichting van het gebied, waarbij een deel van de 19de- en 20ste-eeuwse haven- en industriegebouwen werd gerestaureerd en een deel werd vervangen door nieuwbouw (afb. 7). De herontwikkeling ging samen met een vernieuwing van de infrastructuur, met de aanleg van de Piet Heintunnel (1997) tussen het Zeeburgereiland en de Piet Heinkade als meest ingrijpende bodemontwikkeling.

¹¹ Heijdra 1993; Stelling-Amsterdam.nl

6 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Publieke Werken, 1929 (SAA).

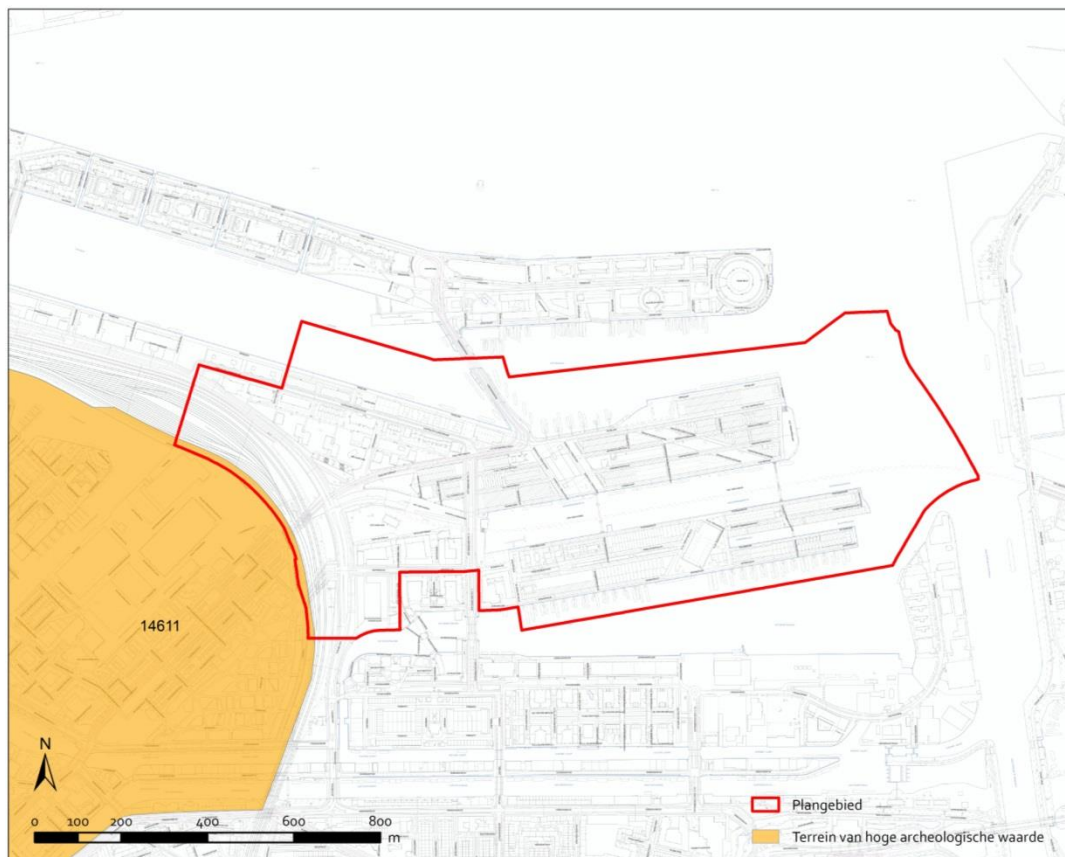

7 Het plangebied (rood omlijnd) op een recente luchtfoto (PDOK).

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart

Binnen het plangebied zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. Wel heeft het plangebied een kleine overlap met een zone van archeologische waarde (14611 – de historische Amsterdamse Binnenstad). De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie Noord-Holland komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in hoofdstuk 4.

8 Het plangebied (rood omljnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010).

3.4.2 Vindplaatsen

Binnen het plangebied heeft tot op heden geen archeologisch veldonderzoek plaatsgevonden. Wel biedt een onderzoek in de nabijheid van het plangebied, aan de Cruquiusweg/Amsterdam-Rijnkanaal, en een vindplaats op de IJ-bodem een inzicht in de kwaliteit van eventuele archeologische resten die het plangebied zijn te verwachten. De vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

Cruquiusweg / Amsterdam-Rijnkanaal (CRU)

In 2015 heeft MenA de lichting van een kanon dat bij de sloop van een steiger langs het Amsterdam-Rijnkanaal aan het licht was gekomen begeleid. Het bleek te gaan om een zeldzaam type marinekanon – 'Lang Kanon van 36 pond' – dat vanaf 1815 werd geproduceerd in Luik. Dit type werd in de late 19de eeuw, na te zijn afgedankt als scheepsgeschut, vaak ingezet voor de kustverdediging. De vondstlocatie is de voormalige IJ-bodem, direct ten noorden van de voormalige versterking en herberg Zeeburg op de knik tussen de Zeeburgerdijk en de Diemerzeedijk. Met de aanleg van de stelling van Amsterdam in de late 19de eeuw verloor deze plek zijn defensieve betekenis. Mogelijk is het kanon in deze periode ingegraven als meerpaal en vervolgens bij de herinrichting van de kade in de 20ste eeuw in de waterbodem gegleden.¹²

Vaargeul Amsterdam-Lemmer (IJB1)

In 2007 werd tijdens baggerwerkzaamheden voor de Vaarweg Amsterdam Lemmer gestuit op een scheepswrak. Waarderend onderzoek wees uit dat het ging om de restanten van een laat 16de-eeuws waterschip; een scheepstype met een waterhoudend compartiment centraal in het schip (een bun), dat tot het begin van de 19de eeuw op de Zuiderzee voorkwam. Het ruim 18 meter lange scheepswrak bevond zich direct aan het oppervlak van de IJ-bodem, afgedekt door een laag ballaststenen, en bestond uit het vlak, de kiel en de stevens van het schip. Tussen deze ballaststenen bevonden zich restanten van de scheepsinventaris.

Ten behoeve van scheepsbouwkundig onderzoek is het wrak tijdelijk op het droge gelegd (afb. 10). Na afloop van het onderzoek is het wrak weer onderwater geplaatst, ten zuiden van de strekdam langs de Vaargeul Amsterdam-Lemmer tegenover de jachthaven van IJburg, waar een locatie is ingericht als archeologisch onderwaterdepot van de gemeente Amsterdam. Het wrak is hiermee voor de toekomst behouden en bovendien kan de locatie gebruikt worden als oefenobject voor onderwaterarcheologen.¹³

---

¹² Gawronski & Jayasena 2015

¹³ Waldus, van Holk en van den Brenk 2007; Waldus 2010

10 Het wrak van een laat 16de-eeuws waterschip, afkomstig uit het Buiten-IJ (IJB1).

3.4.3 Bodemopbouw

Ten aanzien van de bodemopbouw van het plangebied moet onderscheid worden gemaakt tussen het voormalige voorland van de Zeeburgerdijk en het historische deel van het IJ. Uitgaande van de maaiveldhoogte van de buitendijks gelegen IJdoornpolder, aan de overzijde van het IJ, lag had peil van de Rietlanden op ca. 1,5 m - NAP. Ter plaatse van Borneo ligt de huidige maaiveldhoogte op ca. 1,5 m + NAP,¹⁴ wat betekent dat eventuele archeologische resten door minimaal 3 m recent ophogingsmateriaal zijn afgedekt. Grootschalige bouwontwikkeling in de 19de en 20ste eeuw heeft naar verwachting geleid tot verdere aantasting van eventuele archeologische lagen.

De IJ-bodem is op de meeste plaatsen vanaf de late 19de eeuw verdiept tot 8 à 10 m - NAP,¹⁵ waarbij eventuele archeologische resten verloren zijn gegaan. Ook is een deel van de waterbodembodem afgegraven bij de aanleg van de Piet Heintunnel. In de monding van het Merwedekanaal (3,5 m - NAP) is de IJ-bodem meer intact gebleven, en kunnen archeologische resten direct in de waterbodembodem worden verwacht.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn binnen het plangebied materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de scheepvaart op het IJ en landgebruik vanaf de 13de/14de eeuw. Enige archeologische resten in de voormalige Rietlanden betreffen wijdverspreide sporen van landgebruik, die door grootschalige ophoging in de 19de eeuw zijn aangetast.

Samenhangende vindplaatsen op de IJ-bodem betreffen in de eerste plaats scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. Bovendien is de oorspronkelijke IJ-bodem bij de ontwikkeling van het Oostelijk Havengebied op veel plaatsen uitgediept tot plaatselijk 10 m - NAP. Op deze plaatsen worden geen overblijfselen van archeologische waarde meer verwacht.

¹⁴ AHN2

¹⁵ Kaart van Publieke Werken 1929

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen plangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de scheepvaart op het IJ en landgebruik vanaf de 13de/14de eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van de materiële neerslag voor het plangebied met drie zones.

 Zone A: Buitendijks land

Archeologische verwachting: negatief

Dit deel van het veenweidegebied kwam met de aanleg van de Zeeburgerdijk in de late middeleeuwen buitendijks te liggen, waarna het gebied slechts nog in droge perioden werd gebruikt. Eventuele archeologische resten betreffen zeer wijd verspreide resten van bewoning en landgebruik. Door grootschalig grondverzet in de 20ste eeuw zijn deze verstoord geraakt.

 Zone B: IJ-bodem – 19de-eeuwse aanplemping

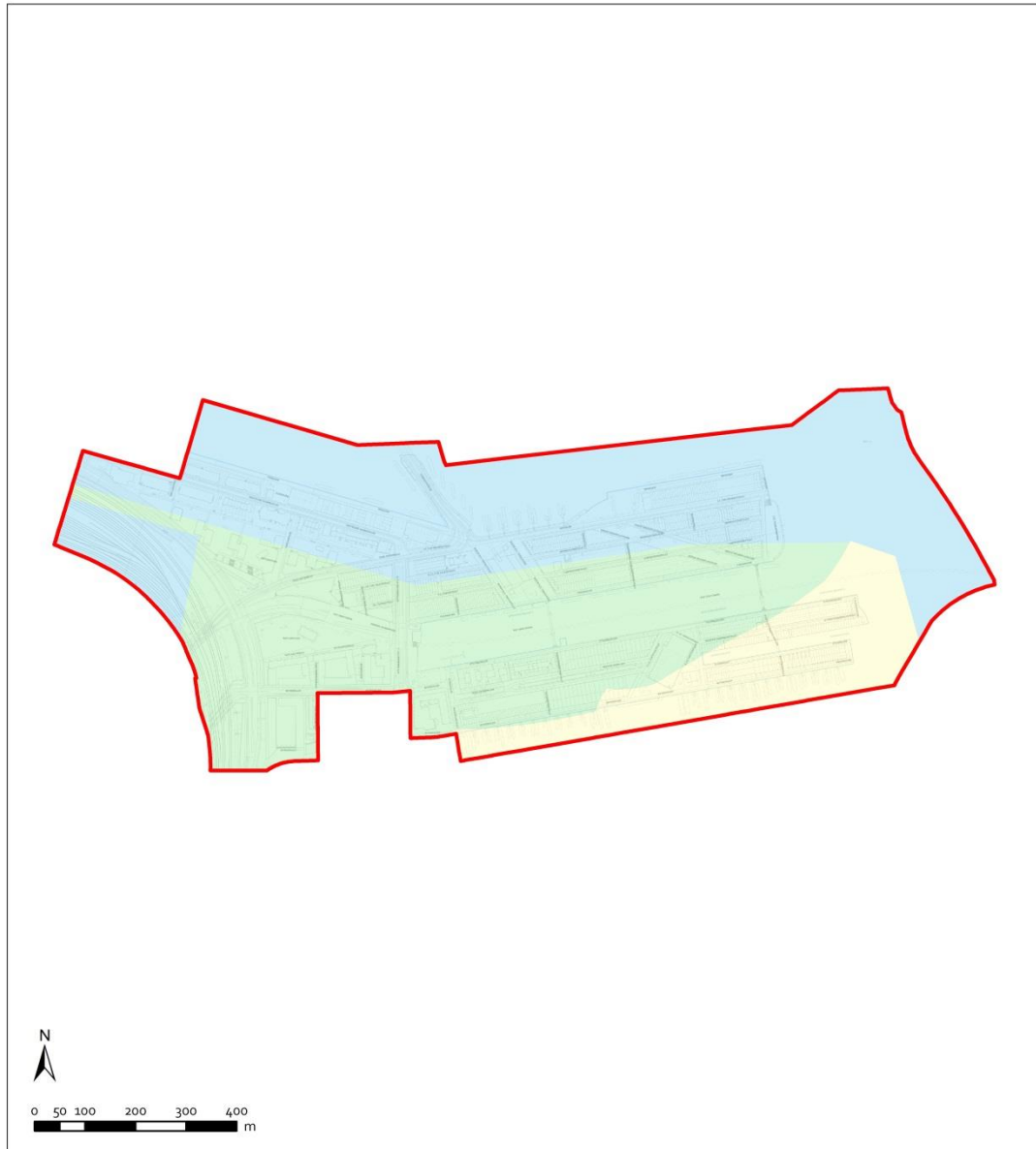
Archeologische verwachting: negatief

Betreft het Zieke Water en het deel van het IJ dat in 1828-1834 is omdijkt en daarna is drooggevallen als baggerbergplaats. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. Deze zijn bovendien bij de ontwikkeling van het oostelijk havengebied verstoord geraakt.

 Zone C: IJ-bodem – huidig open IJ

Archeologische verwachting: laag

Langs de oevers van het IJ kunnen overblijfselen voorkomen zijn die verband houden met scheepvaart vanaf de 13de eeuw. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans.

- X **Gemeente** Plangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden
- X **Amsterdam** Archeologische verwachting
- X
- Plangebied
- A. Buitendijks land
- B. IJ-bodem - 19de-eeuwse aanplemping
- C. IJ-bodem - huidig open IJ

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van plangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologisch erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop twee zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregel (Appendix: beleidsvarianten, stroomschema).

Beleidsvariant 9 (verwachtingszone C)

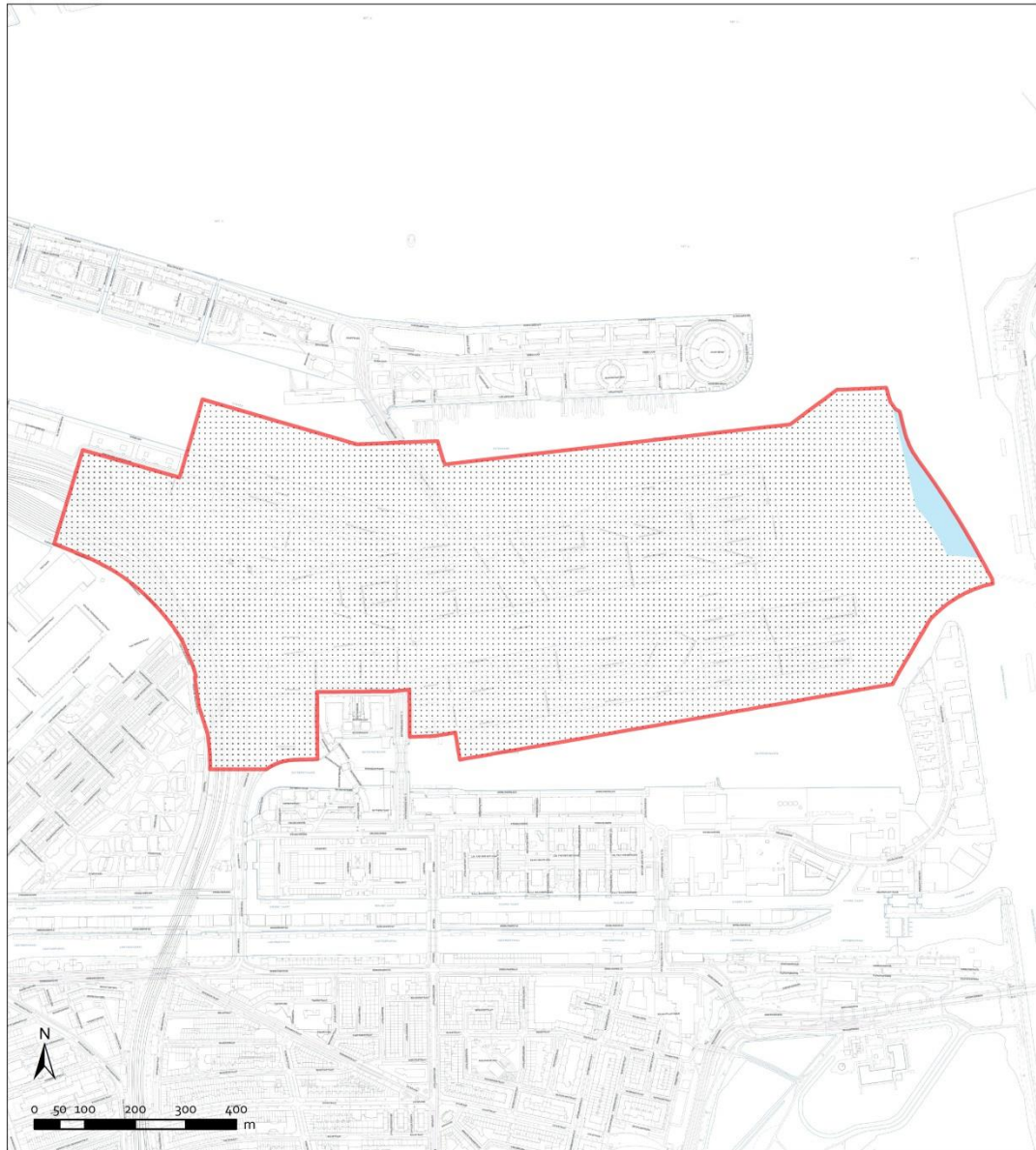
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Beleidsvariant 11 (verwachtingszones A, B, en verstoorde delen van de IJ-bodem)

Voor deze zone geldt uitzondering van archeologisch vervolgonderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt conform de Erfgoedwet een meldingsplicht. Indien tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden sporen en/of vondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen, wordt dit aan Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

- X Gemeente**
  - X Amsterdam**
  - X**
  - Plangebied
  - Beleidscategorie 9
  - Beleidscategorie 11
- Plangebied Borneo, Sporenburg en Rietlanden
Archeologisch beleid

6 Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor bestemmingsplan Borneo, Sporenburg en Rietlanden. Hiervoor gelden twee archeologische beleidszones.

Voor de eerste zone geldt een uitzondering van archeologisch onderzoek bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Voor de tweede beleidszone geldt vrijstelling van archeologisch vervolgonderzoek, ongeacht de omvang en diepte van de bodemingreep.

Voor het gehele plangebied geldt conform Erfgoedwet een vondstmeldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Monumenten en Archeologie wordt gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

7 Bronnen

Digitale bronnen

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), 50 cm maaiveld gridproduct, shaded relief. Geodan/Esri Nederland

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

CHW: Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

SAA: Stadsarchief Amsterdam: <http://beeldbank.amsterdam.nl/>

Literatuur

BMA, 2005, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam

BMA, 2010, *Erfgoedagenda Amsterdam 2010-2014*, Amsterdam

BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005.

Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief* 12/2 (2008), 13-18.

Gawronski, J., R. Jayasena 2015, *Een 19de-eeuws kanon bij Zeeburg. Archeologische begeleiding Amsterdam-Rijnkanaal*, Amsterdamse Archeologische Rapporten 84, Amsterdam

Heijdra, T., 2000: *Zeeburg. Geschiedenis van de Indische Buurt en het Oostelijk Havengebied*, Alkmaar

Heijdra, T., 1993: *Kadraaiers en Zeekastelen. Geschiedenis van het oostelijke havengebied*. Amsterdam

Misset, C., 2009: *De Haven van Amsterdam. Zeven eeuwen ontwikkeling*. Amsterdam 2009
Provincie Noord-Holland, *Cultuur Verbindt. Cultuurnota 2005-2008 Provincie Noord-Holland*, Haarlem 2004.

Provincie Noord-Holland, 2010: *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*, Haarlem

Waldus, W.B., A.F.L. van Holk en S. van den Brenk, 2007: *Inventariserend veldonderzoek onderwater: inspectie en waarderend onderzoek van een 16de eeuws waterschip*, ADC Rapport 1025, Amersfoort

Waldus, W.B., e.a., 2010: *Wrak VAL7, Buiten IJ. De opgraving, lichting en het onderzoek van een 16e-eeuws waterschip*, ADC Rapport 2064, Amersfoort

Appendix I: beleidsvarianten en stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke ingreep in de (water)bodem, ongeacht het oppervlak of de diepte, archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de eeuw. De verwachte resten hebben een dichte spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de-eeuwse ophogingen.
- 5: Gebieden met een hoge archeologische verwachting buiten het historische centrum van Amsterdam, waarvan de huidige bebouwing dateert uit de late 19de of 20ste eeuw. Indien de bebouwing dateert uit de 19de eeuw hebben de verwachte resten een wijdere spreiding. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 19de- en 20ste-eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch

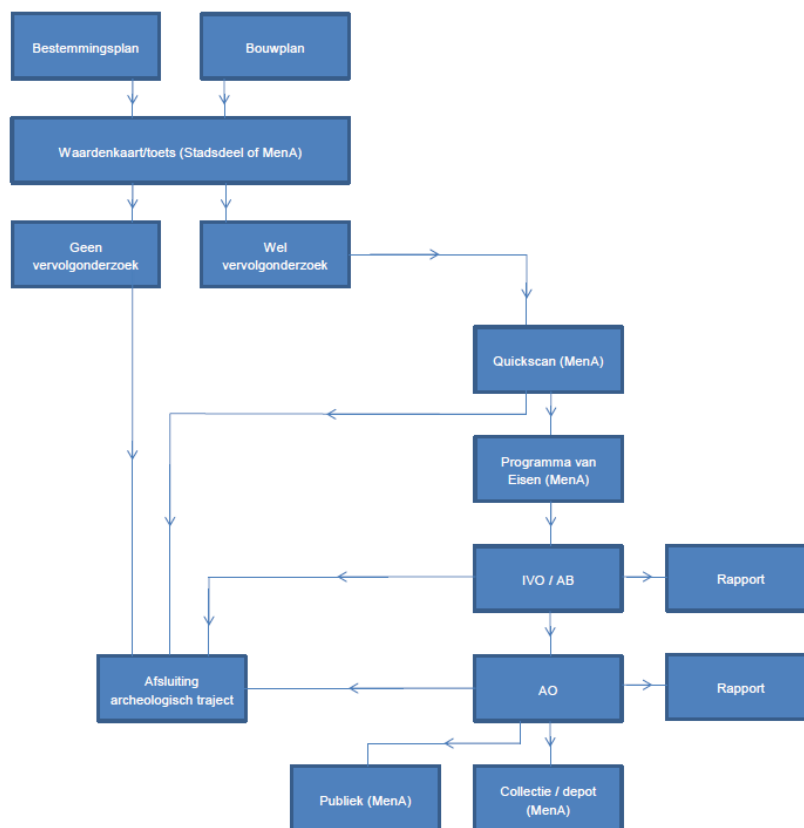

veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek. Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie MenA

Colofon

Archeologisch bureauonderzoek BO 16-095
Amsterdam 2016

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Hoofd afdeling Archeologie
Monumenten en Archeologie
Gemeente Amsterdam

Datum:	01-07-2016
Status:	0.2
Tekst:	T. Terhorst MA
Redactie:	Prof. Dr. J.H.G. Gawronski
Cartografie:	T. Terhorst MA
Vormgeving:	Monumenten en Archeologie, gemeente Amsterdam

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2016
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Monumenten en Archeologie. MA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.